

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Навчально-науковий інститут філології та історії
Кафедра історії, правознавства та методики навчання

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

**ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ: ІСТОРИЧНА
РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІСТЬ**

Код дисципліни	<i>Вибірковий компонент циклу професійної підготовки</i>
Освітній рівень	Перший (бакалаврський)
Статус дисципліни	Вибіркова циклу професійної підготовки
Галузь знань	А Освіта
Спеціальність	А4 Середня освіта
Предметна спеціальність	А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)
Освітньо-професійна програма	Середня освіта (Історія та громадянська освіта)
Обсяг дисципліни	4 кредити ECTS (120 академічних годин)
Види аудиторних занять	лекції, семінарські заняття
Форми контролю	залік

Інформація про викладачів

Викладач	Чумаченко Олена Анатоліївна , кандидат історичних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри історії, правознавства та методики навчання
Контактний телефон	+380959278446
E-mail:	jasminel@ukr.net
Профайл викладача	http://nnifi.gnpu.edu.ua/chumachenko/
Консультації	Консультації в день проведення лекцій / практичних занять (за попередньою домовленістю). Також можливі консультації через електронну пошту та в Google classroom

Програму курсу (зі змінами) розглянуто та схвалено вченою радою Навчально-наукового інституту філології та історії, протокол №4 від 18.02.2025 р.

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції (д.ф. / з.ф.)	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
4/120	18 / 6	22 / 6	80 / 108	залік

Мова навчання: українська

Ключові слова: європейська інтеграція, Європейський Союз, Спільна зовнішня і безпекова політика, Спільна безпекова і оборонна політика, політика розширення, інституційний трикутник, Угода про асоціацію, *acquis communautaire*.

1. Анотація курсу

Місце даної дисципліни в програмі навчання.

Вивчення навчальної дисципліни «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність» впроваджено як вибіркового компонента загального циклу підготовки для здобуття першого (бакалаврського) рівня, за результатами набутого досвіду викладання курсу в межах реалізації проєкту Еразмус+ Модулі Жана Моне «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність» 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка від 2020 року.

Вивчення європейської політичної інтеграції набуло гострішої актуальності у зв'язку з поданням Україною заявки на вступ до ЄС у 2022 році. Наразі Україна імплементує Угоду про асоціацію з ЄС, в тому числі засаду про співпрацю з ЄС у сфері Спільної зовнішньої і безпекової політики. З огляду на військову агресію російської федерації проти України 2014 р. та повномасштабну війну росії проти України з 24 лютого 2022 р. актуальність вивчення політичних аспектів європейської інтеграції включно з безпековими і оборонними питаннями навчальної дисципліни «Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність» є безумовною.

Місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівців: дисципліна належить до циклу вибірових компонентів професійної підготовки здобувача вищої освіти, форма контролю – залік.

Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні знань про політичні та правові засади європейської інтеграції, історію розвитку політичного співробітництва між країнами-учасниками Європейських спільнот у зовнішній та безпековій політиці, вивченні етапів розширення та стратегій ЄС, що при цьому застосовувалися. Особлива увага при вивченні курсу приділяється опануванню систематизованими знаннями про історію заснування і розвитку Спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС, формування функції антикризового управління ЄС в безпековій і оборонній сфері з актуалізацією переходу ЄС від трьохопорної структури до завершення формування ЄС як юридичної особи та глобального актора міжнародних відносин та європейського безпекового простору.

Завдання дисципліни:

- опанувати знанням і розумінням про основні аспекти євроінтеграційних процесів;
- вміти пояснювати основні теорії та концепції європейської інтеграції;
- бути здатними оцінювати сутність та зміст європейської політичної інтеграції;
- вивчити інституційну будову ЄС, розуміти принцип наднаціональності;
- опанувати знанням про безпекову і оборонну політику ЄС;
- володіти розумінням щодо умов і шляхів розширень ЄС та вступу до нього нових членів;
- орієнтуватись у політико-правових нормах відносин України та ЄС, внутрішньої та зовнішньої політики держави у зв'язку з курсом на європейську інтеграцію;
- оволодіти навичками політичного прогнозування, вміти застосувати знання про європейську політичну інтеграцію у свої професійній та громадській діяльності.

У результаті вивчення освітнього компонента здобувач вищої освіти повинен набути таких **компетентностей**:

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність продукувати нові ідеї та знання, розв'язувати комплексні завдання у професійній та/або дослідницько-інноваційній діяльності з історії, оволодівати методологією наукової та педагогічної діяльності, а також здійснювати власне наукове дослідження, результати якого матимуть наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 4. Здатність працювати в міжнародному контексті. Володіння іноземною мовою

(англійською) в обсязі, достатньому для представлення й обговорення результатів своєї наукової роботи в усній та письмовій формі, повного розуміння іншомовних наукових текстів відповідно до спеціальності.

ЗК 9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність), виявляти ініціативу (лідерство) та підприємливість, ефективно діяти в команді.

Фахові компетентності (ФК):

ФК 6. Здатність до опанування історії політичного співробітництва європейських спільнот у зовнішньополітичній та безпековій сферах, вивченні історії розширення Європейського Союзу та відносин Україна – ЄС.

ФК 7. Здатність до виконання оригінальних наукових досліджень з актуальних питань історії та археології, питань європейської політичної інтеграції з дотриманням принципів основних концепцій, проблемно-історичних підходів та методів у галузі гуманітарних наук.

ФК 8. Здатність до ініціювання, планування та організації науково-інноваційних комплексних проєктів у сфері історії та археології, лідерства та повної автономності під час їх реалізації.

Програмні результати навчання (ПРН):

Знання:

ПРН 5. Знати та генерувати нові ідеї, здобувати практичний досвід діяльності в архіві, музеї та під час археологічного дослідження, розробляти та реалізовувати наукові проєкти з історії, питань європейської політичної інтеграції з додержанням прав інтелектуальної власності.

Уміння/Навички:

ПРН 15. Володіти навичками опрацювання та аналізу основоположних договорів, стратегій ЄС у контексті Спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС, функції антикризового управління ЄС в безпековій і оборонній сфері, імплементації Україною Угоди про асоціацію з ЄС.

Відповідальність і автономія:

ПРН 21. Здатність до знаходження оригінального інноваційного рішення, спрямованого на розв'язання конкретної наукової проблеми у сфері історії, питань європейської політичної інтеграції.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання: вивчення курсу не потребує використання програмного забезпечення, крім загально вживаних програм і операційних систем.

2. Організація навчання:

Структура курсу

Назва теми	Кількість годин, відведених на:			
	Аудиторні заняття		Самостійна робота	Індивідуальна робота
	лекції	практичні (семінари - ські)		
Змістовий модуль 1. Вступ до європейської політичної інтеграції				
Тема 1. Зародження й розвиток ідей і концепцій єдиної Європи	2	2	8/10*	
Тема 2. Етапи європейської інтеграції та їхня характеристика. Заснування та інституційна будова Європейського Союзу	2/2*	2/2*	8/10*	
Тема 3. Історія розширення Євросоюзу: механізми, результати й перспективи.	2/2*	2/2*	8/10*	
Змістовий модуль 2. Спільна зовнішня і безпекова політика ЄС (СЗБП). ЄС як глобальний актор				
Тема 4. Історія розвитку політичного співробітництва європейських спільнот. Заснування та розвиток СЗБП	2/2*	2	8/10*	
Тема 5. Формування і розвиток Спільної безпекової і оборонної політики ЄС (СБОП)	2	2/2*	8/10*	
Тема 6. Формування військового виміру СБОП	2	2	-	7/10*
Тема 7. ЄС як глобальний актор у безпековій сфері	2	-	7/10*	
Змістовий модуль 3. Відносини Україна–ЄС				
Тема 8. Історія розширення Євросоюзу: механізми, результати й перспективи.	2	2	7/10*	
Тема 9. Відносини Україна–ЄС	2/2*	2	7/10*	

Разом за семестр	18/6*	22/6*	80/112*	
-------------------------	-------	-------	---------	--

Примітка: * - для здобувачів заочної форми навчання

Зміст семінарських (практичних) занять

Номер теми	Тема семінарського (практичного) заняття	Кількість годин	
		денна	заочна
Змістовий модуль І. Вступ до європейської політичної інтеграції			
1.	Тема 1. Зародження й розвиток ідей і концепцій єдиної Європи 1. Зародження та розвиток ідей і концепцій єдиної Європи. Праця Ріхарда Ніколауса Куденхове-Калергі «Пан-Європа: проект»: основні положення. 2. Розвиток пан'європейського руху після Другої світової війни. 3. Визначення європейської інтеграції з точки зору різних євроінтеграційних теорій. 4. Федералізм і функціоналізм як теоретичні концепції європейської інтеграції: порівняльний аналіз.	2	—
2.	Тема 2. Етапи європейської інтеграції та їхня характеристика. Заснування та інституційна будова Європейського Союзу 1. Початок європейської інтеграції: утворення Європейської спільноти вугілля і сталі. 2. Римські договори. Формування Європейської економічної спільноти та Євроатому. 3. Пошуки альтернативи європейським спільнотам: ЄАВТ. 4. Маастрихтський і Амстердамський договори: еволюція положень про спільну зовнішню та безпекову політику ЄС. 5. Інститути й механізми прийняття зовнішньополітичних рішень у ЄС. Нововведення, передбачені Ніщцьким договором. 6. Проект Конституції ЄС та Лісабонський договір.	2	2
Змістовий модуль 2. Спільна зовнішня і безпекова політика ЄС (СЗБП)			
3.	Тема 3. Розвиток політичного співробітництва європейських спільнот. Заснування та розвиток СЗБП 1. Історія розвитку європейського політичного співробітництва. Причини невдалої спроби створення Європейської оборонної спільноти 1952 р. 2. Діяльність Західноєвропейського союзу. 3. Маастрихтський договір і створення трьохопорної структури. Сутність СЗБП	2	—
4	Тема 4. Формування і розвиток Спільної безпекової і оборонної політики ЄС (СБОП) 1. Амстердамський договір, заснування СБОП. 2. Формування функції антикризового управління у СБОП. 3. Військові та поліцейські місії та операції ЄС. Співробітництво з НАТО.	2	2
Змістовий модуль 3. Спільна безпекова і оборонна політика ЄС			
5	Тема 5. Формування військового виміру СБОП 1. Декларація в Сен-Мало 1998 р. „Нова динаміка” уряду Т. Блера. 2. Рішення Гаазького саміту ЄС 1999 р. Створення Європейських сил швидкого реагування (ЕСШР). 3. Особливості політичного діалогу ЄС і НАТО щодо розбудови європейської системи безпеки. Домовленості Берлін+. 4. Місії та операції ЄС із врегулювання криз.	2	—
Змістовий модуль 4. Зовнішня політика та стратегії ЄС			
6	Тема 7. Розширення Євросоюзу: механізми, результати й перспективи. 1. Розширення ЄС 2004 р. та заснування Європейської політики сусідства. 2. Фінансові інструменти ЄПС. Другий етап розширення 2007 р. та прийняття «Синергії Чорного моря». 3 «План дій» Україна–ЄС	2	—

	4. Східне партнерство ЄС: двосторонній та багатосторонній виміри співробітництва. Лібералізація візового режиму. 5. Процес стабілізації та асоціації щодо Західних Балкан		
7	Тема 8. Відносини Україна–ЄС 1. Співробітництво у сфері СЗБП щодо підготовки та підписання Угоди про асоціацію Україна–ЄС. 2. Військова агресія РФ щодо України 2014 р. Місії ЄС в Україні. 3. Реалізація положень Угоди про асоціацію у сфері Спільної зовнішньої та безпекової політики. 4. Політичне співробітництво в контексті російсько-української війни 2022 р. Перспективи вступу України до ЄС	2	—
Разом за II семестр		14	4

3. Політики курсу:

Академічна доброчесність: очікується, що роботи здобувачів будуть їхніми оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання джерел, списування, втручання в роботу інших здобувачів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності.

Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату.

Відвідання занять є важливим складником навчання. Очікується, що всі здобувачі освіти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Здобувачі мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів, визначених для виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.

4. Організаційні та навчальні обов'язки здобувачів вищої освіти, з якими викладач ознайомлює на першому занятті

- належна готовність до роботи на занятті; виконання самостійної роботи;
- присутність на практичних заняттях без запізнь; завчасне попередження викладача різними засобами зв'язку про неможливість взяти участь у ході заняття; виконання завдань практичної роботи, надання на перевірку викладачеві для аналізу та оцінювання;
- дотримання правил техніки безпеки й охорони праці, протиепідемічних вимог; повітряної тривоги;
- формулювати, ставити запитання, цікавитися додатковими відомостями, сучасними науковими знаннями з предмета та консультуватися з викладачем;
- аргументовано відстоювати свою думку щодо тематики занять, виконання завдань, оцінювання;
- навчання студентів передбачає *види контролю*: *вхідний* (з'ясування рівня знань здобувачів як орієнтира для реалізації індивідуального підходу в процесі викладання і навчання, добору методів навчання); *поточний* (оцінюється аудиторна, самостійна (індивідуальна робота)), *модульний* (результати виконання модульних завдань), *підсумковий* (здійснюється за накопичувальною системою балів); критерії оцінювання подано в робочій навчальній програмі дисципліни; за бажанням здобувачів можуть враховуватися результати навчання, здобуті у неформальній, дуальній освіті;
- дозволяється перескладати теми у випадку незгоди з отриманою оцінкою; з метою поглиблення знань, умінь, навичок, інших компетентностей.

5. **Система оцінювання** результатів навчання ґрунтується на накопичуванні балів за виконання відповідних видів роботи. Враховуються результати неформальної освіти. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою ЄКТС.

Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Таблиця 1

№ з/п	Види навчальної діяльності, кількість тем	Максимальна кількість балів за одну тему	Загальна кількість балів	Форма підсумкового контролю
1.	Практичні заняття (7)	7	49	
2.	Самостійна робота (7)	2	14	
3.	Індивідуальна робота (1)	10	10	
4.	Модульні завдання (1)	12	12	
5.	Залік	15	15	
			100	Залік

Шкала оцінювання знань

Таблиця 2

За шкалою ECTS	За 100 бальною шкалою ECTS	Значення оцінки за рівнями сформованості ЗК, ФК, ПРН
A	90-100	Високий рівень володіння сформованими компетентностями, ПРН
B	82-89	Достатній рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
C	74-81	Середньо-достатній рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
D	64-73	Середній рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
E	60-63	Рівень оволодіння ЗК, ФК, ПРН нижче середнього
FX	35-59	Низький рівень сформованості ЗК, ФК, ПРН
F	1-34	Дуже низький рівень сформованості ЗК, ФК, ПРН

6. Інформаційне забезпечення

Джерела

1. EU restrictive measures against Russia over Ukraine (since 2014). URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>
2. Copenhagen European Council, 21–22 June 1993. 7. Relations with the Countries of Central and Eastern Europe. URL: <http://www.infoeuropa.ro/docs/copenhagen.pdf>
3. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>
4. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
5. Ми з Україною. URL: <https://ukraine.europarl.europa.eu/uk/home>
6. PanEurope. URL: <http://www.international-paneuropean-union.eu/#>
7. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01) : хрестоматія / упоряд. Б. В. Бабіна. О. : Фенікс, 2012. 294 с.
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
9. Угода про Партнерство та Співробітництво між Європейським Союзом та Україною від 16 червня 1994 р. К.: Представництво Європейської Комісії. 69 с.

Література

10. Chumachenko O. An introduction to European political integration. Students' textbook. Within the implementation of the Erasmus+ Jean Monnet Modules European Political Integration: Historical Retrospective and Nowadays" 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE. Hlukhiv, 2023. 130 p. URL: <https://drive.google.com/file/d/122EfIdDq8hfJpyj0GeGw0e6XwUv0gNjJ/view>
11. Аракелян М. Р. Право Європейського Союзу: підручник / М. Р. Аракелян, М. Д. Василенко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т "Одес. юрид. акад." О. : Фенікс, 2012. 390 с.
12. Баймуратов М. О. Модифікації державного суверенітету в умовах європейської інтеграції в контексті взаємовідносин Європейського Союзу з державами-членами: монографія / М. О. Баймуратов, Ю. С. Хоббі. Суми : Університет. кн., 2013. 300 с.
13. Буряк П.Ю., Гупало О.Г. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навчальний посібник. К.: «Хай-Тек Прес», 2007. – 336 с.
14. Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти : монографія / Ю. О. Волошин. К. : Логос, 2010. 428 с.
15. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк. К. : Ред. журн. "Право України" ; Х. : Право, 2013. Вип. 15. 336 с. (Академічні правові дослідження).
16. Десмонд Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Пер. з англійської. К.: «К.І.С.», 2006. 696 с.
17. Європейська інтеграція : навч. посіб. / М. І. Макаренко, Л. І. Хомутенко, Ю. В. Чала, О. М. Костюк, Я. І. Мозговий ; Нац. банк України, Держ. вищ. навч. закл. "Укр. акад. банк. справи Нац. банку України" ; за ред. М. І. Макаренко, Л. І. Хомутенко. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 342 с.
18. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К. : Ін Юре, 2015. Кн. перша : Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. К. : Ін Юре, 2015. 312 с. URL: <https://cutt.ly/K3T2QK4>
19. Європейський Союз: Підручник / Колектив авторів. Видання друге, доповнене та виправлене. К.: НАОУ, 2008. 397 с.
20. Європейський Союз: економіка, політика, право : енцикл. слов. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К. : ВПЦ "Київ. ун-т", 2011. 368 с.
21. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред. І. В. Яковюка. К. : Ред. журн. "Право України" / Х. : Право, 2013. Вип. 14. 208 с.
22. Ковальова О.О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України. К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. 306 с.
23. Копійка В. В. Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2001. 447 с.
24. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навчальний посібник / В.В. Копійка, Т.І. Шинкаренко ; за ред. Л.В. Губерського. 2-ге вид., виправл. і доповн. К. : Знання, 2012. 759 с.
25. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України : навч. посіб. / М. В. Кордон. 2-ге вид. К. : Центр учб. л-ри, 2010. 172 с.
26. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу / Пер. з англійської. К.: «К.І.С.», 2005. 466 с.
27. Овчаренко О. Історія європейської інтеграції: навчальний посібник / Овчаренко О., Сухушина О., Земзюліна Н. Черкаси: Вертикаль, 2021. 302 с.
28. Основи європейської інтеграції : підручник / Мальська М., Антонюк Н. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 319 с.
29. Основи права Європейського Союзу : нормат. матеріали (із змінами, внесеними Лісабон. договором) / за заг. ред. М. В. Буроменського. Х. : ФІНН, 2010. 392 с.
30. Політика європейської інтеграції: Навчальний посібник / Під ред. д. ф. н., проф. В.Г.Воронкової. К.: ВД „Професіонал”, 2007. 512 с.
31. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В. І. Муравйова. К. : Юрінком Інтер, 2011. 704 с.
32. Україна в процесах міжнародної інтеграції / Під. ред. В.Р.Сіденка. Харків: Форт, 2003. 280 с.

33. Україна – ЄС у 2020: здобутки та виклики : зб. матеріалів учасників онлайн-конф. EU Study Days. Київ : [б. в.], 2020. 86 с.
34. Чому "Європа" має значення. Європеїзація законодавчого процесу та парламентських практик в Україні : аналіт. звіт Лаб. законодав. ініціатив. К., 2010. 74 с.
35. Чугаєв О. А. Валютна інтеграція в Європейському Союзі : навч. посіб. / О. А. Чугаєв ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. К. : Київ. ун-т, 2010. 191 с.
36. Чумаченко О. Спільна політика безпекова та оборонна політика Європейського Союзу: від ідеї до реалізації. Курс лекцій. В межах реалізації проєкту Erasmus+ Jean Monnet Modules European Political Integration: Historical Retrospective and Nowadays" 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE. Глухів, 2023. 80 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1eJYTGjS_FlPfc2vGy_oZXXKoYdviyNoX/view
37. Чумаченко О., Поскрипко Н. Путівник інститутами Європейського Союзу . Довідкове видання (в межах реалізації проєкту Erasmus+ Jean Monnet Modules European Political Integration: Historical Retrospective and Nowadays" 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Глухів, 2023. 76 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1veJyK5_hyhnrrC8QTZyzCYDvBWZsKg2_/view
38. Шпакович О. М. Вплив актів міжнародних організацій на внутрішні правопорядки держав-членів: теорія і практика : монографія / О. М. Шпакович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2011. 415 с.
39. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія / І. В. Яковюк ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". Х. : Право, 2013. 760 с.

Додаткова література

40. Власенко В. Членство в ЄС: нові критерії та суворі реалії // Урядовий кур'єр. 2020. № 33 (20 лют.). С. 4.
41. Власенко В. До Євросоюзу прийматимуть за новими правилами // Урядовий кур'єр. 2020. № 24 (7 лют.). С. 3.
42. Грубінко А. Шлях до брексіту: суспільно-політичний вимір участі Великобританії у процесах європейської інтеграції // Український історичний журнал. Вип. 1. Вип. 2. 2019. № 6. С. 126-141.
43. Європейський Союз після Лісабонського договору: від трьохопорної структури до конституціоналізму. Матеріали Всеукраїнського круглого столу. В межах проєкту Еразмус+ Модулі Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність. Глухів, 20 травня 2022 р. / Упорядник: О. Чумаченко. Глухів, 2022. 93 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1WnYao81ppRaoDwnuMbA8pQqkmYBKlFJz/view>
44. Єлісєєв К. Сім кроків на шляху в ЄС // Дзеркало тижня. – 2019. – № 50 (27 груд.). – С. 7.
45. Кістерський Л. Незбагненні шляхи Європи: в пошуках гармонії // Економіка України. 2020. №1. С. 82-94.
46. Кьортіс Дж. Британська драма Брексіту // День. 2019. № 49 (19 берез.). С. 10-11. 2019. №49 (19 берез.). С. 10-11.
47. Софінська І. Громадянство, міграція та (не)свобода пересування у Європейському Союзі // Право України. 2020. № 7. С. 230-245.
48. Спільна безпекова і оборонна політика Європейського Союзу: розробка та реалізація. Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю. В межах проєкту Еразмус+ Модулі Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність. Глухів, 7 грудня 2022 р. / Упорядник: О. Чумаченко. Глухів, 2022. URL: <https://drive.google.com/file/d/19eBNHYrOdFgles9hAOyV89Rwcf6J4hYI/view?usp=sharing>
49. Сушко О. Європейський Союз – це важливо // Дзеркало тижня. 2019. № 20 (1-7 черв.). С. 1, 4.
50. Чумаченко О. Роямонтський процес як етап формування безпекової політики ЄС щодо Західних Балкан / О. Чумаченко // Трансформація міжнародної безпеки: сучасні виклики та загрози. Матеріали міжнародної наукової конференції. Львів, 22-23 березня 2018 р. / Упорядники: М. Мальський, Р. Вовк, О. Кучик, П. Байор. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 187 с. С. 97 – 101.
51. Чумаченко О. Регіональний підхід Європейського Союзу до Західних Балкан в другій половині 1990-х рр. // Проблеми міжнародних відносин. 2018. № 14. С. 139 – 160.
52. Chumachenko O. The Formation of a European Security and Defence Policy and the first EU missions in the Western Balkans // Історичні студії суспільного прогресу: електронний науковий журнал /

- [редкол.: Курок О. І. (гол.), Гирич Я. М. (заст. гол. ред.), Крижанівський В. М., Чумаченко О. А. (відп. ред.)]. Випуск V. Глухів, 2017. 357 с. С. 346 – 348.
53. Чумаченко О. Місії Європейського Союзу з антикризового регулювання в Македонії 2003–2005 рр. // Література та культура Полісся. Вип. 85. Серія «Історичні науки». №6 / відп. ред. і упоряд. Г.В. Самойленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. С. 190–199.
54. Чумаченко О. Політика Європейського Союзу щодо Республіки Македонія в 1990-х роках / О. А. Чумаченко // Історичні студії суспільного прогресу / [редкол.: Курок О. І. (гол.), Гирич Я.М. (заст. гол. ред.), Крижанівський В. М.]. 2016. Вип. 4. С. 47–55.
55. Чумаченко О. Формування функції антикризового управління Європейського Союзу в безпековій сфері на рубежі XX – XXI століть // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Випуск 48. К., 2016. С. 133–137.
56. Чумаченко О. Східне партнерство Європейського Союзу: основні тенденції і результати Ризького саміту 2015 року // Проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. праць / наук. ред. Канцелярук Б. та ін.]. К.: КиМУ, 2015. Вип. 10–11. 512 с. С. 177–189.

57. Чумаченко О. Поліцейська місія Європейського Союзу в Боснії і Герцеговині: розвиток інституційного виміру // Проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. праць / наук. ред. Канцелярук Б. та ін.]. К.: КиМУ, 2013. Вип. 6. С. 28 – 44.
58. Чумаченко О. Східне партнерство Європейського Союзу: особливості двосторонніх відносин і багатостороннього виміру // Проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. праць / наук. ред. Канцелярук Б. та ін.]. К.: КиМУ, 2012. Вип. 5. С. 328–342.
59. Чумаченко О. Середземноморська політика Європейського Союзу 2005 – 2008 роками // Проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. праць / наук. ред. Канцелярук Б. та ін.]. К.: КиМУ, 2011. Вип. 2. С. 264 – 280.
60. Чумаченко О. Політика розширення Європейського Союзу в Західних Балканах: основні ризики та шляхи їх подолання // Проблеми міжнародних відносин: [зб. наук. праць / наук. ред. Некряч А. та ін.]. К.: КиМУ, 2010. Вип. 1. С. 132–146.
61. Чумаченко О. Східне партнерство для України: наближення до ЄС чи підміна перспективи членства? // Вісник Київського міжнародного університету. Серія: міжнародні відносини / Редколегія: А.І. Некряч (голова) та ін. К.: КиМУ, 2010. Вип. 10. С. 197–209.
62. Чумаченко О. Проблеми вступу Сербії до Європейського Союзу: політичний аспект // Вісник Київського міжнародного університету / Редколегія: А.М. Киридон (голова) та ін. (Серія: Міжнародні відносини). К.: КиМУ, 2008. Вип. 7. С. 108–121.